

FIGYELŐ

A KIÚT FELISMERÉSE – ÉS AZTÁN FORDULAT...

*Szilágyi István: Agancsbozót
Kritérium, Bukarest, 1990. 674 oldal, 36 lej*

Becsületes, nagyigényű regény. Sajnos, a jellemzéshez óhatatlanul valami fölényeskedő, vállveregető melléksz járul, pedig dehogy gondolkodom „fölülről” Szilágyi István munkájáról, dehogy a tisztas mesterségbeli teljesítmény (azaz a nem több ennél) értelmében használok a becsületes jelzőt, épp arra utalok vele, hogy az írásművészet legvégletesebb törekvésének adta át magát az író hosszú évekre a KÓ HULL APADÓ KÚTBA (1975) sikere – nem várt, és a teljes magyar irodalmi tudatot átjáró sikere – után. Ez az abszurd, istenkísértő cél a létezés elvének a tettenérése, mondhatjuk úgy is: az emberi élet értelmének a meghatározása – bár ebből a mondatból meg diákos naivitás pilllog ki, s igyekeznem kell ezt a későbbiekben kissé jóvátenni. A becsületes jelző politikai értelemben is helyénvaló, ugyanis tisztán, megalkuvásmentesen – legfeljebb csak rejjtjeles áttételességgel – beszél a regény az égtájunkon mintegy fél évszázada hatalmat gyakorló, időszakonként és helyenként többé-kevésbé komfortossá vált diktatúrák több nemzedéknyi értelmiségének szellemi-erkölcsi elnyomorodásáról. Olyan ez, mint egy sorvadásos betegség, amely hosszú lappangási idő után, szinte már a végső stádiumban fedi föl magát, hiszen az értelmiségi ember látszatra ezen a tájon is folyamatosan használja az eszét, ügyel az etikai tartására, s úgy tudja, nem ő, hanem a világ az, amivel baj van, amiben nem lehet élnie, ami miatt nyilvánvaló okkal szorong. Ám egyszer csak beérik a kínos felismerés, vagy esetleg csak a rátörő letargia jelzi sunyítva, hogy mert nem lehetett élnie, bizony nem is élt saját életet, része a világnak, amelyet gyűlöl, a szorongás pedig nem csupán kísértője, hanem kizárólagos tartalma lett léteének. E gondolat bátorsághoz hozzátartozik, és illik

figyelembe vennünk: olyan időszakban írta Szilágyi István e regényt, amikor nemhogy szorongásra, rettegésre is volt elég oka.

Nagyigényű, becsületes regény tehát az AGANCSBOZÓT, s mindezt szeretném megéreztetni, megkísérlem gondolati útjait követni, a beleéptett ismeretanyag szertelen bőségéről képet adni, az önemésztő írói jelenléte e hatalmas teremtés minden pillanatában érdeme szerint méltányolni, de előtte közönséges olvasói tapasztalattal kell elszámolnom: csalódást okozott. Sértette az arányérzékemet.

Felületi közelítésben úgynevezett antiutópiaként határozható meg a regény: négy férfi ismeretlen okból és ismeretlen módon összegyűjtve, egy tökéletesen elzárt óriási hegyszakadék függőleges sziklatalából nyíló barlangban él, az ott berendezett kovácsműhelyben dolgoznak. Kardokat kovácsolnak, a történelmi idők valamennyi kardformáját felidézik, a hagyományos eljárásokat követik, de munkájuk eredményét senki nem kéri számon tőlük, a kardok csak gyűlnek a tárlókban, igaz, fegyverként – amúgy edzetlenül – nem is volnának használhatók. A nyersanyagot és az élelmet csigán felhúzott zsákokban kapják meg. Eleinte az allegorikus vonatkozásokat kutatja mindebben az olvasó, de hamarosan ráébred, hogy e helyzet összetevői meghosszabbíthatatlanok, nincs olyan parabolaív, amelyen azonos tulajdonságokat mutatna e kovácsműhely rendje a társadalom rendjével. Ez kedvére szolgál: nem rajong a logikai tyúklépések szerint haladó tanmeséért. Ráadásul az analógiás átszámításokra épülő ötlet hamar kifulladás, de mert szinte a végtelenségig működtethető, az írók szinte sohasem hagyják abba kellő időben az efféle történeteiket. Az olvasó tehát mintegy „nagykorúsítva” érzi magát, amikor rájön, hogy a barlangbéli élethelyzet nem utalás valami „tényleges” élethelyzetre, hanem semmi más, mint önmaga, éppoly abszolút s voltaképpen illogikus, mint valamennyi élethelyzet az „életben”, a legmindennapibb is. S valóban, a regény név nélkül újára bocsátott, majd a társai által ószülő haja után Deresnek

nevezett főalakja élni kezd ebben a helyzetben, pontosabban egzisztálni, hiszen a helyzet túl behatárolt, túl steril ahhoz, hogy a benne levést életnek lehessen nevezni.

Persze történik egy s más. A legfontosabb esemény a szarvasvadászat, amelyre egész évben készülnek, az egyetlen alkalom, amikor a csigán egyet maguk közül leereszthetnek. Sorsolással döntik el, ki legyen az: Vulkán, a „széld korvolyképré”, komor, de segítőkész vezéregyenység-forma, Héfa, a „gyűrt bokszkesztyűfejű”, kiskamaszlelkű indulatember, vagy a „szakállas”, a másik kettőnél elmosódottabbra sikerült, zárkózott, józan Ilmár. Az elejtett szarvas feldolgozása, a pompás vacsora a legnagyobb ünnepük, ekkor sodródnak legközelebb eltemetett vágyaik felszínre engedéséhez. A lakomára hamarost következik uralmaiban fegyelmével a tél, amikor légmentesen le kell zárni a barlangnyílást, s még a pár méternyi sziklapadról is le kell mondaniok a barlang előtt. Téltre szamuráj kardok készítését kapják feladatuk, ezúttal már edzeni, köszörülni is kell őket, s ez a körülmény, hogy a munka sokkal igényesebbé és valamelyest értelmesebbé válik, hatalmas változást idéz elő, visszavonhatalan következményekkel. Deres egészen átadja magát a feladat vonzásának, kissé be is csavarodik, a többiek visszariadnak tőle. Tavasszal baleset történik: a lezúduló hó és jég csaknem elsodorja Vulkánt, és földhöz csapja Héfát; az esemény alkalmat nyújt arra, hogy kiderüljön, voltaképpen már-már kedvelik egymást, legalábbis egymásra vannak szorulva. A nyár a damaszkuszi pengéé. Sajátos ötvözet, különleges hevítés és kovácsolás a markolatig visszahajlítható kard uka. A technológiai leírás azonban kevés volna a sikerhez, az egykori perzsa kovács tudását szinte médiumként kell kifürkészniök az anyag viselkedéséből. Az ismertetés szerint legvégül a felhevített pengét egy rabszolga testében kellett lehűteni, és Deres, ismerve társai ijesztően következetes munkakölcését, számol azzal, hogy e befejező aktsura is sor kerülhet, félni kezd, hogy ebben részesnek kell lennie, vagy – ki tudja? – áldozatnak szemelték ki, és szökésre szánja el magát. A regény utolsó fejezete úgyszólván a kalandregények – még inkább kalandfilmek – mofumait sorakoztatja föl: órház, kutyák, kerítés rejtett riasztócsengővel, váratlan meglepetés... A meglepő fordulat

nem más, mint hogy Deres rejték helyéről látja: három társa is lejött titokban a barlangból, abban a hiszemben vannak, hogy őt magára hagyták odafönn, szavaikból kiderül, azért határoztak így, mert az utóbbi időben tanúsított hisztérikus magatartása miatt alkalmatlannak ítélték a szökéssel járó izgalmak kiállítására. Deres szemtanúja lesz annak is, hogy az őrség Héfát lelövi, látja, hogy a másik kettő kissé meg is könnyebbül ettől – Héfa kétségkívül nehézkes mozgású volt, tehát a megkönnyebbülés érthető, mindazonáltal Deres ezek után mégsem fedi föl magát előttük, külön-külön folytatják útjukat.

A történetek nyilvánvalóan és hangsúlyozottan véletlenszerűek, nincs közvetlen közük ahhoz, amiről a regény szól. Az író meg is formulázza ezt, mint szemlélete alapelvét Deres egyik meditációjában: „*Na de minden helyzetben az ésszerűt kutatni; minden eseményt, történetet, sőt ezek mozzanatrészeleit is szükségszerűnek, okkal valónak feltételezni – ugyancsak agyba. Még ha az emberi szellem megoly riadékonys is. Mert jó, didereg ölteme az érthetetlen helyzetek félhomályában; és innen a kényszer, hogy mihelyt egy helyzet elmozdul s történni kezd, annak máris értelmet, jelentést tulajdonítson – am haába próbál összefüggérendszerbe fércelni esetlegességeket, ezek úgysem szövődnek biztonságos hálavá, mely megtartaná, ha a trapézról leesik... Mi van, kezdünk fájni a véletlenektől?... De erre talán mégse botorkáljunk tovább. Mert még belevédünk. Mimi hássa véletlenek. Saját létünk kapuján?*” A történetek még ürügyül sem szolgálnak arra, hogy az elemi epikai igénynek megfelelően a szereplők megnyilvánuljanak, végig nem ismerhetjük meg például élet történetüket. Deresről tudhatjuk a legtöbbet, de róla se sokat. Ő megcsömörlött munkahelyétől, főnökétől, önmagától ezen viszonyaiban, magánélete unalmától, és egy ifjúkori túrája út vonalát követve könnyű felszereléssel és egyedül nekivágott a magashegységeknek, jéghegység fölötti gerinceiken vándorolt, minden célképzettől menekülve. Amikor a bejárható út végére ért, és kényszerűen visszafordult, végképpen céltalanná vált, hiszen a hazajutás mint cél fel sem merült. Mindezenközben tudni lehet, legalábbis sejteni lehet, hogy valakik figyelemmel követik, akik – midőn egy kőomlás magával sodorta – megmentették, és kirakták a sziklapárkányra a barlang előtt, ahol aztán magához tért. Később kiderül, hogy felle-

hetőleg helikopterrel szállították oda. – A belénk ivódott epikai séma azt a feltételezést sugalmazza, hogy ezek a *valakik* valami *állal*, *szándékkal* cselekedtek ezt. S ez a sejtés természetesen szorongással tölt el minket. S noha a sejtés nem igazolódik szokványos formák között, nem jelenik meg a színen az egyenruhás, vagy villogó szeműveges, vagy nyáladzóan debilis hatalom, a szorongás nem minősül fölöslegesnek vagy értelmetlennek. Sem a miénk, sem Deresé. Ellenkezőleg. Úgy tűnik, ez a szorongás olvasásunk tartalma, ami által személyesen és úgyszólván a regény világán kívül, hiszen a saját idegzetünk reflexpályáin találkozzunk a regényfigurával. A szorongás ugyanis *van*. Mindegy, minek nevezzük, Velünk Rendelkező Szándéknak – mint Szilágyi István –, vagy Hivatalnak, Kastélynak, Szellemi Rendőrségnek, a megnevezhető fenyegetés kisebb, mint parttalan félelmünk. A szorongás fertőzet: „...*bújhatsz a föld alá, landolhatsz távoli bolygókon, ha egyszer füstködös tájakról indultál, úgys mindegy. Ott ügetnek a nyomokban félelmek és agyrémek, s hogy makor érnek utok: idő kérdése csupán. Magadból vetted ki őket, tehát követnek, mint az árnyékod, hiába próbálsz elfutni előlük. És különben is: beleerodtunk a létezésbe, és vesszük a kalapunk?” (Ez az idézet is a regény főalakjának egyik önreflexiójából való.)*

A regény tehát nem történések felől ragadható meg – következképpen az antiutópia megjelölést is tévesnek kell feltélni, hiszen melles körülmény marad, hogy e barlangmélyi bezártság ijesztő esélyként jön számításba –, ugyanakkor nem fogható az allegorikus értelmezések hálójába sem, mert a megszokott csömörös-kudarcos gondolkodásmódunk fogalmait tüntetően elutasítja, megrontott, befűledt képzeletünk sémáit tudatosan kigúnyolja. Mi van hát akkor ebben a regényben? Mi az, aminek megértéséért végigverekedte magát az író egy magashegységi gerinctúrán, s egy évet lehúzott a kovácműhely-purgatóriumban? S végre is mi az, amit megértett? – Ugyanis erről van szó e vállalkozásban: Heidegger szóhasználatával élve *létmegértésről* (mely „az *ittlé*t egyik alapvető meghatározottsága” – LÉT ÉS IDŐ 2. §), s az utalás korántsem önkényes, hiszen Szilágyi István jó néhányszor hivatkozik az elmefuttatásaiban az egzisztencializmusra.

A regénybe foglalt létértelmezésre később

visszatérek, most még a regényről mint regényről beszélünk, s ebből a szempontból elég annyit tekintetbe venni, hogy az író egy gondolati ösvény felderítésének szentelte könyvét, hogy kiutat találjon e földrésznyi kudarcból, bármily veszélyes, bármily magányos kiutat. Az AGANCSBOZÓT tehát voltaképpen tételregény, mint az egzisztencialista regények többnyire. Az efféle regények tartószervezete a legnemesebb anyagból készül ugyan, mégis csak kicsiny távolságokban feszülhető ki, hogy a gondolati ív befogható legyen egyetlen pillantással. Ugyanakkor az abszurd fikció is nehezen tűri a terjengőséget, mindenesetre nehezebben, mint a valóságfikciót nyújtó epika (a G. A. ÚR X-BEN túl hosszú, míg a BEFEJEZETLEN MONDAT-tal kapcsolatban efféle kritika fel sem merül). Eszerint az AGANCSBOZÓT kettősen is túlterhelt regény. Olvasója kicsit későn tud bekapcsolódni a szellemi vedlésbe, noha mint a kelet-közép-európai pseudo-civilizáció részese, maga is rászorulna erre, s örömet vetné le a végig nem gondolt gondolatok, nem érzett érzelmek kérgét magáról, ha időben érdekeltté válna e felismerésben. Mindvégig sokat kap a regénytől: a kovácmesterség ősi fogásainak leírását, a magashegységek élővilágáról meglepő ismereteket, okos, kulturált rezignációt sugárzó meditatív esszéket, s a gyakorlatias leírások és illúziótlan, racionális elemzések tószomszédságában egy elbűvölő varázslatnak is alyana lehet: az író a kulturális emlékezetére kacsintva ravaszdi egyszerséggel lényegtűt át mítoszi vízióvá a barlangműhelyt és a négy kovácsot. Igen, sokat kap, csak éppen kívül marad a regényen.

Utólag – de csakis utólag – ez a kritika voltaképpen jogtalanak tűnik fel. Hiszen számos megoldásról vagy megoldatlanságról, amely korlátozta az olvasói együttműködést, kiderül, hogy szükségszerűen következett a regénynek mint gondolati útnak a logikájából, Szilágyi István tudatosan vállalt filozófiai aspektusából. Ilyen mozzanat például az, hogy Deres társairól, a regény másik három szereplőjéről nem áll módunkban ismerni az életrajzi előzményeiket. Nem volt könnyű írói feladat életre kelteni és életben tartani őket pusztán néhány külső vonásuk, felszíni szokásaik – az egyik sörivő, a másik mindig teát főz stb. – alapján, és Szilágyi Istvánnak ez bravúrosan sikerült, mégis minthogy az ő technikai

ügyességére több figyelem jut, mint teremtményeire, nem csoda, ha azok iránt közönyösekk maradunk. Holott azzal, hogy az Író a három kovácsot csakis a barlanghelyzetben szerepelteti és értelmezi, voltaképpen elutasítja az obligát előfeltevést, hogy van valahol egy „valódi” világ, ahol e három ember „valóságos” élete zajlott, s ahol e egyik – természetesen azt – buszsofőr, a másik tanár, a harmadik párttitkár, s most e „normális” valójukból kiszakítva léteznek, kiszakítva a „világból”. Egy filozófiai meggyőződést juttat érvényre: eszerint az ember léte csak a mindenkori itt és mostban fogható fel, azaz jelenvalóságában, ami azt jelenti, hogy ő és léthelyzete egyetlen konkrét valóság. (LÉT ÉS IDŐ, 5. §: „...a létezőre nem húzhatunk rá konstruktív-dogmatikus módon tetszőleges valósággeszméket, legyenek azok mégoly magától értelődőek is; az ilyen eszmékben jelenkező »kategóriákat« nem szabad ontologikus megfontolás nélkül rákényszeríteniünk a jelenvalólétre. A megközelítés- és értelmezésmódot éppen ellenkezőleg úgy kell megválasztanunk, hogy ez a létező önmagában és önmagától mutatkozhassék meg.”)

A heideggeri rendszerben a fenti gondolatból „a környező világ birtoklása”, a „gondoskodás” a dolgokról, a dolgok és az eszközök „kéznélvadsége” következik – aligha véletlen, hogy Szilágyi István az adott léthelyzetre lecsupaszított emberi lényt mint szorgos és leleményes iparosmestert állítja elénk. Egyébként e teoretikus háttérrel nem ismerve és nem tekintve is arra a megnyugtató és örömteljes felismerésre vezet a négy férfi tevékenységének leírása, hogy az ember erendően zseniális. A lefokozottsághoz képest, amiben a hatalmi és a civilizációs erőszak tartja, megdöbbentő mennyi ösztönös készsége, ületessége, s ez az adottság, úgy látszik, lényegibben emberi, mint amit annak vélnénk: a tudata. Ezt akár tetten is érhetjük olyankor, amikor voltaképpen az eszközök, az anyagok pusztá szemlélése által feltáruul előttünk a mód, hogyan használhatók és formálhatók, amikor tehát az ősi eljárások, évezredek ismeretek spontán módon reinkarnálódnak cselekvéseinkben. (A négy kovács például több ízben is csak azután kapja meg a technológiai útbaigazítást, miután már megvilágosodtak, és megoldották a feladatot.)

Szilágyi István azért vezette el szürke fejű értelmiségi főalakját az anakronisztikus ko-

vácsműhelybe, az *alvilágba* (ahol „sólymok, sasok, keselyűk rég éhen vesztett, kipusztult fajtái telepednek a ferdé kőlap eresztére”, megérezvén a szarvashús szagát, ahol télire kővé dermedt viperák vackolják be magukat a zugokba, és örökké parázslik a tűz), hogy ember volta elemi méltóságához visszataláljon. – Innen nézve már érdemes a szimbolikus befejezést elemezni.

Deres óvatosan kúszva keresi a réseket a törhegyes száraz ágak összeékelődött szövedékében: „Igen, ez az ezüstszürkén villódzó fal védett minket a világtól. Most pedig ez a szederindával, aljnövénnyel benőtt agancsbozót akar tőle távol tartani. (Avagy amikor a vőrfal, a védmű börtönrácsá válik az ember körül.)” Átjut, és szabad vadászként várni kezdi a szarvasokat: „mert ha nem űk jönnek el, a szarvasok, itt lesznek rajtunk a kutyák. Lehet választani”. Vadászként élni, és nem menekülő rabként: ez nagyobb részben választás kérdése – állítja tehát eltökélten a regény. – Nemcsak a külső kényszer tesz minket alávetett lényekké, hanem szorongásunk, előítéletekhez és normákhoz való apatikus alkalmazkodásunk is. A saját erőnkre és lehetőségeinkre való ráismerés és azok érvényre juttatása már önmagában kiűt. Néhány oldallal a befejezés előtt Deres így lakad ki: „Aki viszont a saját rabszolgálatán nevetni tud, az dögöljön meg. Annak meg kell dögölnie.” (LÉT ÉS IDŐ, 56. §: „...a hívás, aminek a lelkiismeretet jellemzzük, nem más, mint az Akárki-önmagához szóló felhívás saját Önmagában. Ez a felhívás az Önmaga felszólítása Önmaga-lenni-tudására, és ezzel a jelenvaló lét előrehívása a maga lehetségeibe.”)

Az önmaga visszavételére törekvő létező önmagába záruló kör, s ez úgyszólván botrányos képtelenség a hétköznapi megismerés és a tudományos vizsgálódás számára – Heidegger azonban nyíltan vállalta gondolatrendszerének részeként. Szilágyi István hőse is amikor visszaveszi önmagát: visszatér oda, ahonnan elindult, a *kiút* csak ezt jelentheti, minden más szókézés volna. Csak hogy hiába felel meg oly szépen a filozófiai szemléletnek a hős választása, ha az elbeszélőművészet alapvető szerkesztési elvével meg szembeszegül. Ez az elv Arisztotelész POÉTIKA-ja óta így fogalmazható meg: „A történet két része: a fordulat és a felismerés.” Az AGANCSSBOZÓT-ban a fordulat már az expozícióban megtörténik, amikor Deres szembeszül életundorával, és elhagyja a várost, s ebben

akár az öngyilkosság esélye is benne van. Az úton ehhez képest már nem történik vele semmi, csak maga az út. A barlangban töltött idő nem katarzis, hanem lábadozás. A felismerés nem hoz változást, csupán lassan szétszivárog az eszmélkedéseiben. (Nem tudok ellenállni a kísértésnek, hogy feltegyek egy ideillő, de a mű világán kívül eső kérdést. Miként alakult volna Deres útja, ha az Író abban a tudatban formálhatta volna ki a regényét, hogy 1989-ben gyökeres fordulat következik be országainkban, s ez hoz le bennünket a barlangból? Ha kiderül, hogy létünk filozófiai aspektusú megvilágítására megnyugtatóan etikus világkép áll ugyan a rendelkezésünkre, de emellett és ezen túl ránk zúdul az anarchia és a bizonytalanság? Hakiderül, nemcsak ön magunk „visszavételére” van egyedül és magányos esélyünk, hanem reményünk kezd lenni arra, hogy a világot, jelenvalóságunk szociális és intellektuális értelemben teljes világát is „visszavegyük”, azaz hogy éljünk? Egyszerűen hogy éljünk?)

Eszemben sincs, hogy a regényen kívüli történelmi fordulat felemlegetésével csökkenteni akarjam Szilágyi István felismerésének jelentőségét. Ő igenis megküzdött a kelet-közép-európai lét reménytelenségével, és kiutat talált belőle. E tett jelentőségét semmi sem csökkentheti. Talán csak azon érdemes eltűnődni, hogy nincs-e összefüggés a regény túlduzasztott mérete és a vállalkozás kezdetben nyilvánvalónak érzett kilátástalansága között. Nincs-e összefüggésben azzal, hogy még az emberi szabadságot körülíró filozófiai téziszhez is a rablét kényszerpályáin haladva kellett eljutnia?

Feltehetőleg van összefüggés. Am mit sem változtat ez azon, hogy az AGANCSBOZÓT nagy mű, de nem jó regény.

A KÓ HULL APADÓ RÚTBA is rendkívül bonyolult szerkezetre épült. Egy társadalmi regényt olvasztott össze egy lélektani regénnyel, s minde mögé odavetítette a balladai hagyományt. Mégsem tűnik túlterheltnak, ellenkezőleg: e hármasság keltette életre, mert minduntalan új és új nézőpontot kínált egy szerelmi gyilkossághoz. Szendy Ilka e többszörös tükrözésben hol lázadó volt, aki képtelen beilleszkedni a középszerűeknek való rendbe, hol megrontó, gyilkos, ugyanakkor fejedelmi erő lobogott föl benne, más oldalról meg lát-

hatóvá vált a gőg, az önzés és az örület. Megint máshonnan az esendő szeretetvágy. E rétegekkel összevetve az AGANCSBOZÓT műfaji rétegeit – tézisregény és anuutópia, esszéesszettekkel átszóvc, s minde mögé mitológiai képzetek vetülnek –, szembetűnő, hogy itt az absztrakció került túlsúlyba, még az egyszerű, személyes emberi sors sem más itt, mint filozófiai kategória.

Eleinte arra lehet gyanakodni, hogy az AGANCSBOZÓT túlterheltsége abból a veszedelmes Írói kényszerességből fakad, ami nem egy kiváló tehetségű Íróknak pályáján súlyos nyomot hagyott: hogy nagy művet akarnak írni, mindenáron nagyot, ami alatt leszakad az asztal – ahogy egy sikeres ifjú szerző néhány éve egyik könyve ajánlásában megejtő nyíltsággal ki is mondta. Az elemzésben elmélyedve azonban már nem tudjuk eldönteni, hogy milyen okot véljünk a regény elhibázott arányai mögött: a nagyot akarást-e vagy pedig a poliúikai kilátástalanságot, amelyet igen nehéz lehetett az Íróknak elnyomnia magában, hogy ki tudja sajtolni – ha máshonnan nem megy, legalább az ideák világából – a túléléshez nélkülözhetetlen reményt.

Ács Margit

KRITIKAIGÉNY – IGÉNYES KRITIKA

*Bertha Zoltán: A szellem jelzőfényei
Magvető, JAK füzetek 34., 1988. 206 oldal, 25 Ft*

Az utóbbi évtized kultúrasorvasztó légkörét az erdélyi irodalomkritika is megsnylette. Hogy ez mennyire igaz, arról az Írókat kellene kiárgatni. Kielégítő volt-e a műveikre érkező kritikai visszhang, érezték-e a befogadtatás visszaigazololásának elégtételét? Feltehetőleg a leg-egészségesebb irodalmi életben is problematikus lenne az irodalom és a kritika kapcsolata. Hát még ott, ahol nemcsak a viták lehetősége, hanem olykor egy-egy könyv recenziója is tilalom alá esett, vagy legjobb esetben meg kellett elégedni egy körmönfontan áthallásos kritikai visszajelzés cinkosságával? Aki a kritika jogát valóban nyíltan akarta érvényesíteni,